

- ресурс] / В. Морской. – Режим доступа: http://www.iteam.ru/publications/logistics/section_74/article_2483/ – Название с экрана.
7. Кононова В. Ю. Применение Lean Manufacturing на промышленных предприятиях Рос-

сии [Электронный ресурс] / В. Ю. Кононова. – Режим доступа: <http://www.leaninfo.ru/wp-content/uploads/2009/07/lean-2006.ppt>. – Название с экрана.

УДК 339.942:330.341.1ЄС

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СКЛАДОВОЇ ІННОВАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

**В. С. Білозубенко, доктор економічних наук;
О. В. Абрашка, кандидат економічних наук**

Одним із найбільш важких наслідків глобальної фінансової кризи і подальшої рецесії у більшості країн світу стало погіршення стану ринків праці. Тому необхідно запровадити новітні підходи до стимулювання зайнятості. В умовах післякризової рецесії одним із небагатьох чинників зростання попиту на трудові ресурси стають інновації, які призводять до підвищення рівня споживання, появи нових галузей і розширення виробництва. З огляду на це інноваційна політика на макrorівні повинна бути орієнтована на покращення стану ринку праці, що створює її соціальну складову.

Показовим у сфері формування соціальної складової інноваційної політики є досвід ЄС, у якому на рівні 27 країн здійснюється перехід до спільного підходу у сфері підтримки досліджень та інновацій. Така підтримка враховує не тільки економічні, а й соціальні проблеми, спрямовуючи інноваційну діяльність на покращення стану ринку праці. Для України використання досвіду ЄС має особливе значення з погляду побудови соціально орієнтованої моделі господарювання та досягнення європейських соціальних стандартів, а також підвищення соціально-економічної ефективності державної інноваційної політики.

Засади, зміст і особливо реалізації інноваційної політики ЄС широко досліджені у сучасній економічній науці. О. Єрошкін зазначає, що інструменти підтримки інновацій у

розвинених країнах постійно вдосконалюються, стають більш різноманітними. У тому числі це пов'язано із розширенням завдань інноваційної політики та появою нових вимог до її ефективності [1]. А. Івашков відзначає, що у ЄС переростання науково-технічної політики в технологічну і потім в інноваційну зумовлено поступовим посиленням екологічних і соціальних імперативів [2]. Автор підкреслює, що у концепції інноваційної політики ЄС інтенсивне впровадження інновацій націлено на вирішення соціальних проблем. Г. Ліагурас, аналізуючи практику підтримки інновацій у ЄС, обґрунтовує її особливості, серед яких найбільш виразною є соціальна спрямованість [3]. П. Папон зазначає, що в умовах економічної рецесії значущість соціальної складової інноваційної політики зростає через погіршення стану ринку праці. Під впливом державної (наддержавної) політики інновації повинні ставати більш соціально орієнтованими [4]. Ф. Ван Вухт, розглядаючи порядок денний у сфері інновацій у ЄС, звертає увагу на те, що соціальні завдання виходять на перший план [5]. Автор визначає нові завдання інноваційної політики ЄС у сфері ринку праці, освіти, наукових досліджень. Незважаючи на значну увагу, інституційні засади формування та механізми реалізації соціальної складової інноваційної політики ЄС визначені недостатньо.

Це не дозволяє використовувати європейський досвід в інших країнах.

Мета роботи – визначити етапи й особливості формування соціальної складової інноваційної політики ЄС.

На сьогодні ЄС є єдиним інтеграційним об'єднанням, де реалізується спільна (комунітарна) інноваційна політика. Правовою основою реалізації інноваційної політики ЄС є засновницькі договори. На сучасному етапі правову базу реалізації інноваційної політики ЄС формує Договір про функціонування Європейського Союзу, в якому зафіксовано розподіл компетенцій між ЄС і країнами, визначено у сферах наукових досліджень, технологічного розвитку та космосу; визначено цілі та заходи підтримки інновацій [6]. У сфері науки та інновацій ЄС цілеспрямовано підтримує, координує та доповнює діяльність країн-членів, не заміщуючи їх компетенції у цій сфері. ЄС є одним із цивілізаційних і економічних центрів сучасного світу, тому з огляду на свою прогресивність знаходиться у «авангарді» створення сучасного типу інноваційної політики. Це проявляється у встановленні не тільки економічних, а й соціальних завдань інноваційної політики.

Сучасна інноваційна політика ЄС вийшла із секторальних дій у сфері підтримки наукових досліджень. З 1974 р. почалася координація науково-технічної політики країн-членів. Формування соціальної складової інноваційної політики ЄС відбувалось у три етапи. На першому етапі (1990–2000 рр.) було прийнято декілька політичних документів, у яких було закладено концептуальні засади спільної інноваційної політики ЄС (Спільноти), зокрема: Зелена книга з конкурентоспроможності (1990 р.); Біла книга «Конкурентоспроможність, зростання і зайнятість» (1993 р.); Зелена книга з інновацій (1995 р.) та ін. На другому етапі (2000–2010 рр.) зміст інноваційної політики визначався насамперед Лісабонською стратегією, яка забезпечувала тісний зв'язок інноваційної і соціальної політики. На третьому етапі (2010 р. – до теперішнього часу) було встановлено причини невиконання Лісабонської стратегії та прийнято нову спільну стратегію ЄС – «Європа 2020. Європейська

стратегія розумного, сталого та інклюзивного зростання» (далі «Європа 2020»), цілі та ініціативи якої будуть формувати інноваційну політику ЄС, її соціальну компоненту і настанови впливу на ринок праці об'єднання [6, 7].

Стратегія «Європа 2020» побудована на усвідомленні характеру нових (глобальних) викликів для ЄС (наслідки глобальної фінансової кризи, низькі темпи зростання, низький рівень зайнятості, старіння населення тощо). Між головними цілями Стратегії існує синергетичний взаємозв'язок, зокрема активізація досліджень і розробок має сприяти підвищенню рівня зайнятості. Зв'язок між інноваціями та ринком праці простежується і у пріоритетах забезпечення економічного зростання: 1) розумне зростання: економіка зростає на основі реалізації інновацій; 2) стале зростання: максимальна ефективність використання природних ресурсів; 3) всеохоплююче зростання: зростання повинно супроводжуватись підвищенням рівня зайнятості та добробуту, забезпеченням економічної, соціальної і територіальної єдності [6, 7]. У стратегії виділено 7 флагманських ініціатив: «Інноваційний Союз»; «Молодь у русі»; «Цифрова Європа»; «Ефективне використання ресурсів»; «Промислова політика в еру глобалізації»; «Нові навички і нові робочі місця» (буде розглянута далі); «Європейська платформа по боротьбі з бідністю». Всі ці ініціативи прямо або побічно стосуються більшої частини ринку праці.

Центральна для інноваційної політики флагманська ініціатива «Інноваційний союз» має чіткі соціальні завдання і орієнтири. Зокрема, формування Інноваційного союзу спрямовано на підвищення якості життя і створення нових робочих місць, повинно сприяти розширенню прав і можливостей громадян завдяки впровадженню і поширенню соціальних інновацій, поліпшення стану навколишнього середовища. За прогнозами експертів, досягнення рівня фінансування НДДКР у 3 % ВВП до 2020 р. дозволить до 2025 р. створити 3,7 млн нових робочих місць і збільшити річний ВВП на 795 млрд євро [7]. Окрім цього, формування Інноваційного союзу повинно кардинально покращити умови діяльності дослідників за рахунок, що дозволить запобігти

відтоку вчених із ЄС і залучати їх із третіх країн.

Чіткі соціальні завдання і доміанти визначені й у кожному інструменті інноваційної політики ЄС. Рамкові програми у сфері досліджень і технологічного розвитку (РП), окрім усього іншого, спрямовані на розвиток кадрового потенціалу науки, створення нових робочих місць і стимулювання мобільності кадрів, залучення вчених з третіх країн. Розроблена Восьма РП – «Горизонт 2020. Рамкова програма ЄС у сфері досліджень та інновацій» (2014–2020 рр.) націлена на вирішення соціальних проблем і соціальний розвиток (у тому числі покращення охорони здоров'я, стану навколишнього середовища, демографічних змін, підвищення рівня продовольчої безпеки та ін.) [7].

Нові умови для мобільності вчених і створення робочих місць у секторі науки має забезпечити створення Європейського дослідницького простору (ERA) до 2014 р. У соціальній сфері проект ERA покликаний вирішувати такі завдання: стимулювання кар'єри вчених; підвищення привабливості наукових досліджень для молоді; створення механізмів протидії «витоку мозків» за межі ЄС; залучення вчених з різних країн до проведення досліджень у Європі [7].

Важливим доповненням РП і ERA у формуванні соціальної складової інноваційної політики стали програми забезпечення мобільності (імені М. Кюрі, «Леонардо да Вінчі», «Сократ» тощо). Заходи з підтримки інновацій у ЄС фінансуються не тільки через спеціальні програми, а й через Європейський інвестиційний банк, Європейський інвестиційний фонд і Європейський фонд регіонального розвитку. У діяльності цих структур підтримка інновацій тісно пов'язана із вирішенням проблем ринку праці, що проявляється у підтримці професійної освіти, фінансування інноваційних проектів, допомозі підтримки малого й середнього бізнесу, підтримці інновацій на рівні регіонів [6, 7].

Окрім інструментів, соціальна складова інноваційної політики ЄС реалізується і через загальноєвропейські проекти, які також носять інноваційний характер. Найбільш масш-

табними є такі: «Чисте небо», «Об'єднана Європа», «Енергоефективна Європа», «Розумна енергія», «Європейська програма для відновлення енергії» та ін. Ці проекти містять широкий спектр соціальних завдань, у тому числі підвищення рівня зайнятості.

Проведений аналіз правових засад та інструментів інноваційної політики ЄС свідчить про те, що соціальна спрямованість є особливістю підтримки інновацій у ЄС. Інноваційна політика ЄС швидко еволюціонує, її соціальна складова розширюється і стає все більш визначальною стосовно заходів підтримки інновацій. У ЄС виникає новий тип стратегічного управління інноваційним розвитком, особливістю якого є збалансування економічних інтересів і необхідності вирішення соціальних проблем. У майбутніх дослідженнях планується дослідити значення загальноєвропейських інноваційних проектів для покращення стану ринку праці ЄС.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ерошкин А. Механизмы государственной поддержки инноваций: зарубежный опыт / А. Ерошкин // Мировая экономика и международные отношения. – 2011. – № 10. – С. 21–29.
2. Ивашков А. В. Логика развития научно-технической политики Европейского Союза: реализация принципа системности в научно-технической интеграции [Электронный ресурс] / А. В. Ивашков. – Режим доступа: http://www.lib.tsu.ru/mminfo/000063105/296/image/296_160.pdf. – Название с экрана.
3. Liagouras G. What can we learn from the failures of technology and innovation policies in the European periphery? / G. Liagouras // European urban and regional studies. – 2010. – Vol. 17, № 3. – P. 331–349.
4. Papon P. Recherche, innovation et sortie de crise / P. Papon // Futuribles. – 2011. – № 375. – P. 35–52.
5. Van Vught F. The EU innovation agenda: Challenges for European higher education and research / F. Van Vught // Higher education management and policy. – 2009. – Vol. 21, № 2. – P. 13–34.
6. Європейський Союз [Електронний ресурс]: офіц. веб-сайт. – Режим доступу:

<http://www.europa.eu/>. – Назва з екрана.
7. Європейська Комісія [Електронний ресурс]:

офіц. веб-сайт. – Режим доступу:
<http://www.ec.europa.eu/>. – Назва з екрана.

УДК 658.512

УПРАВЛІННЯ ЕКОНОМІЧНИМ ПОТЕНЦІАЛОМ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

О. М. Азарян, доктор економічних наук

Головною метою функціонування промислових підприємств є збільшення вартості бізнесу, що значною мірою визначається наявністю і використанням ресурсів. Економічна криза негативно позначається на розвитку провідних галузей виробництва, що, в свою чергу, призвело до скорочення економічного потенціалу.

Складність управління економічним потенціалом промислового підприємства зумовлена відсутністю комплексного інструментарію його виміру і управління ним, що посилюється недостатнім освоєнням нових технологій, старінням науково-виробничої бази тощо.

Проблема стратегічного управління економічним потенціалом підприємства стає актуальною в нинішніх умовах роботи вітчизняних підприємств. Для ефективного функціонування і забезпечення конкурентоспроможності підприємств необхідно розвивати на якісно новому рівні структурні елементи потенціалу. Це зумовлює виняткову увагу керівників підприємств до ефективного управління технологічними й організаційними змінами, а особливо до алгоритмів визначення і використання їх потенційних економічних можливостей. Недостатнє опрацювання процесу стратегічного планування, непідготовленість керівників різних рівнів до ухвалення обґрунтованих, зважених і обдуманих рішень веде до таких явищ, як уповільнення темпів розвитку підприємства, зниження інвестиційної і інноваційної активності. Недостатнє опрацювання стратегічних рішень є серйозною перешкодою в реалізації потенціалу підприємства й ефективного використання ресурсів. На більшості підприємств частина проблем, на які необхід-

но стратегічно реагувати, вислизає від уваги керівників, оскільки існуюча індикативна система показників не дозволяє з достатньою упевненістю судити про процеси формування потенціалу. Через ці та багато інших причин нині методика, за допомогою яких підприємство може оцінювати свій поточний стан і виробляти ефективні й результативні стратегії майбутнього розвитку, зазнають значних змін.

У ситуації, що склалася, особливе значення має розробка методів аналізу економічного потенціалу підприємства. Основним завданням є створення інструментальних засобів, що дозволяють виявити, проаналізувати, оцінити економічний потенціал і на цій основі розробити систему стратегічного планування на підприємстві.

Питанням формування і управління потенціалу в економічній літературі приділяється досить багато уваги.

Науковий інтерес до проблеми оцінки потенціалу промислового підприємства спонукає звернутися до аналізу накопиченого теоретичного матеріалу. У більшості праць [1–4] відзначається важливість вивчення проблем оцінки економічного потенціалу і пропонуються основні підходи, які базуються переважно на оцінці фінансових можливостей підприємства з погляду отримання дивідендів або отримання доходу від основної діяльності [1–3]. Аналіз публікацій з проблеми оцінки та формування потенціалу виявляє слабе її опрацювання на рівні ухвалення рішень в області управління потенціалу на підприємстві. У праці [5] подано визначення поняття «потенціал підприємства», який можна охарактеризувати як сукупність стратегічних ресурсів,